

Minsk 1967). Kot eden glavnih sodelavcev beloruske akademske slovnice se je že pred več leti ukvarjal z nepregibnimi besednimi vrstami; raziskoval je zlasti morfološko strukturo beloruskih prislovov, pa tudi funkcijo posameznih predlogov v sodobnem beloruskem knjižnem jeziku. Z delnimi raziskavami beloruskih predlogov so se ukvarjali tudi drugi avtorji, ki so v akademski sintaksi obravnavali različne tipe besednih zvez. V tej obširni razpravi si je avtor zastavil zahtevno nalogo: ni samo zbral in klasificiral vseh predlogov sodobnega beloruskega jezika, temveč je pronicljivo analiziral nad sto tisoč beloruskih predložnih zvez. Takšno analizo mu je omogočilo bogato belorusko gradivo, ki ga je zbral iz tekstov najrazličnejših funkcionalnih stilov sodobnega beloruskega knjižnega jezika. To stanje je soočal tudi z narečnim in historičnim gradivom.

V formiranju sodobnega sistema beloruskih predlogov imajo seveda glavni delež beloruske prvine, toda zaradi posebnih zgodovinskih okoliščin imata tudi v tem območju precejšen vpliv poljščina (npr. vodlug, podlug, nakštalt, nakont) in ruščina (vozlja, naštreču, meždu, okala, itd.). Zanimiva pa je avtorjeva ugotovitev, da je pogostnost tujih predlogov v beloruščini minimalna (na splošno 0,06 %, v narečjih 0,17 %). Močneje se je uveljavilo v novejšem času kalkiranje po ruskih sestavljenih predlogih (14), vendar so lahko nekateri v seznamu naštetih predlogi narejeni tudi neposredno po zgledu drugih jezikov.

Značilnost beloruskih predlogov je velika variantnost tako v fonološkem in fonetičnem pogledu, kakor tudi v akcentnem in pravopisnem (npr. ab — aba, z — sa, u — va, ab — vób, sa — só, itd.). Avtor ugotavlja poleg številnih nizov gornjih variant tudi sinonimne dvojice (npr. dlja — dzelja, kalja — lja, itd.) in jim določa razširjenost, distribucijo in pogostnost.

S statistično metodo avtor nazorno prikaže razmerje med brezpredložnimi in predložnimi zvezami za posamezne sklone. V vseh sklonih je število predložnih zvez manjše (v lokalu seveda ni brezpredložnih). Ko rešuje vprašanje, od katerih komponent je odvisna raba tega ali onega sklona za predlogom, s primeri dokaže, da imata to moč le vodeča beseda in predlog skupaj. Prav zgovorna je tudi statistika vezave tistih predlogov, ki se uporabljajo z dvema ali več skloni.

V večjem delu monografije se avtor ukvarja s funkcijo beloruskih predlogov. Znano je, da del lingvistov zagovarja mnenje, da predlogi nimajo nikakršnega leksikalnega pomena, da je njihova vloga »čisto« slovnicična; drugi jim sicer ne odrekajo slovnicičnega pomena, vendar trdijo, da so predlogi v večji ali manjši meri ohranili vsaj neizrazit leksikalni pomen. Drugo mnenje zagovarja tudi avtor in se v nadaljnji obravnavi tega načela tudi drži.

Po avtorjevi ugotovitvi so predlogi najbolj obremenjeni za izražanje prostorskih odnosov, manj za izražanje časovnih in objektnih odnosov. Domiselno avtor primerja položaje in okoliščine v prostoru s tistimi v času in skuša z naslonitvijo na obe razčlenjenosti razložiti funkcijo nekaterih predlogov.

Poleg teh treh glavnih območij odnosov, ki jih izražajo predlogi, pretresa avtor še najmanj petnajst tipov slovnicičnih pomenov beloruskih predlogov.

V knjigi pogrešamo strnjeno formuliranih rezultatov raziskave in skupen seznam uporabljenih virov in literature.

Ni dvoma, da je pričujoča knjiga o beloruskih predlogih temeljit in zato dragocen prispevek za belorusko sintakso, pa tudi za slovansko sintakso sploh.

Franc Jakobin

LEPO te POZDRAVLJAM IN LEPO Te POZDRAVLJAM

Odkar je leta 1962 prinesel Slovenski pravopis nekaj pravopisne zmede glede pisave velike začetnice, se ta zmeda pojavlja tudi v učbenikih. Učitelji in učenci so tako mnogokrat v dilemi, kako naj učijo in pišejo. Če je pravopis zakon o pravilnem pisanju, potem bi vsekakor moral avtoritativno postaviti vsaj osnovna pravila.

Ko se srečujem z učitelji slovenskega jezika, me pogosto vprašujejo, kako naj pišejo zaimke v pismih in kako imena praznikov, ustanov itd. Toda o tem je v učbenikih resnična zmeda.

Učni načrt za osnovno šolo zahteva že v 4. razredu pisanje sporočila na dopisnici, čestitke, vabila in opravičila. V petem in

šestem razredu morajo učenci za *šolsko nalogo pisati pismo*. Po čem naj se ravnaajo učenci in učitelji? Vemo, da so slovnice in pravopisi do leta 1962 zahtevali pisavo nekaterih osebnih in svojilnih zaimkov v pismih z veliko začetnico, češ da tako izkazujejo spoštovanje. Takšna je bila tudi splošna praksa. Ker pa Slovenski pravopis iz leta 1962 ničesar ne pripomni o pisavi zaimkov v pismih niti v uvodnem niti v slovarskem delu, so si slovnničarji in drugi to začeli tolmačiti vsak po svoje. Tako so seveda tudi pisali. Sedaj veljavne učbenike za osnovno šolo sta napisala Marija Jalen in Stanko Bunc; Jalnova za 4., 5. in 6. razred, Bunc pa za 7. in 8. Vse so izšle leta 1962 in pozneje. Kaj pravijo o tem vprašanju? Jezikovna vadnica za 4. razred ima na 69. strani voščilnico, na 153. pa poglavje *Kako pišemo pismo*. O pisavi zaimkov ni nikjer nobene pripombe, torej jih pišemo z malo. Prav tako ni pripombe o pisavi začetnice pri zaimkih v Jezikovni vadnici za 5. razred, 6. vadnica ima na straneh 104—107 deset primerov pisanja pisem, čestitk ipd. Z izjemo enega primera so zaimki napisani z malo začetnico, na strani 105 pa beremo:

5. Čestitka

Srečno in veselo novo leto ti želi in te lepo pozdravlja

*Tvoja Anica (podčrtal
J. L.)*

Ta primer seveda lahko imamo za tiskovno napako; potemtakem bi v vseh primerih pisali zaimke v pismih z malo začetnico.

Tako torej tisti učitelj, ki se ravna po SP 62 in jezikovnih vadnicah, nauči otroka do konca 6. razreda osnovne šole osnovnih primerov pismenih sporočil; v njih dosledno piše zaimke z malo začetnico.

Že v teh razredih navaja učitelj učence na uporabo pravopisa. Ker je SP 62 precej drag, ga imajo na šolah le po nekaj izvodov. Bolje pa so založeni z Malim slovenskim pravopisom, ki ga je izdal Stanko Bunc pri ZO leta 1965. Ta sicer ni predpisan kot učbenik, toda v predgovoru beremo: »Priročnik je namenjen najširšemu krogu pišočih ljudi, zlasti šolski mladini.« Ta pravopis pa zopet uvaja pisavo osebnih in svojilnih zaimkov v pismih z veliko začetnico. O tem več pozneje. Isti avtor je napisal tudi jezikovni vadnici za 7. in 8. razred. Medtem ko 8. vadnica ne govori o pismu, pa je v 7. na 73. strani pravopisna vaja z zaimki:

7. Narek:

Dragi Slavko!

Po vrnitvi z vašega prelepega Bleda se rad spominjam nate in na tiste krasne dneve, ki sem jih preživel pri Tvojih ljubljenskih starših. Hvala jim še enkrat za njihovo veliko gostoljubje!

Upam, da boš sprejel vabilo mojih staršev in mene in da boš prihodnje dni prišel k nam na naš sinji Jadran. To bo zame in zate velika sprememba. Razkazal Ti bom morske skrivnosti. Vodil Te bom po mestu in s Teboj obiskal muzej in stare spomenike. Mogoče Te bo z naših ulic odganjal vrišč in trušč modernega prometa. Pa nič zato! Saj tudi pri vas ni dosti bolje. Mahnila jo bova na odprto obalo in se kopala.

Posebno ljubo mi bo, če se boš zagotovo odzval vabilu in nas razveselil s svojim prihodom. Sporoči mi dan, pa pridem pote na postajo!

Lepo pozdravlja Tebe in Tvoje starše

Tvoj Mirko

Ker se učenci doslej niso učili o tem, da naj bi pisali nekatere zaimke z veliko začetnico, bi v tej pravopisni vaji zagrešili vsaj 8 napak. Spreten učitelj bo seveda pred vajo povedal učencem svoje mnenje o pisavi zaimkov v pismih; toda to mnenje je lahko takšno ali drugačno, kakršnega si je pač ustvaril med študijem in pozneje v praksi. Trdnega, oprijemljivega zakona o pisavi zaimkov namreč nima, ker si pravopisi in slovnice skačejo v lase. Seveda pa lahko nastane pedagoško zanimiv konflikt, še posebej, če slovenskega jezika v 6. in 7. razredu ne poučuje isti učitelj.

Z znanjem, ki ni enotno, ki dopušča v mladostniku dvome in nedoslednost, zapustijo učenci osnovno šolo. Večina jih odide v poklicne in srednje šole. Še zlasti v srednjih se le malo srečujejo s slovnico in pravopisom. V Toporišičevem Slovenskem knjižnem jeziku I-III sicer najdemo dva primera pisem (SKJ I, str. 225), toda tu se avtor učbenika spretno izvije in uporabi pismi starejšega datuma (Cankarjevo pismo materi in Antonu Aškercu), kjer so zaimki seveda pisani z veliko začetnico, nič pa avtor ne pove o pisavi zaimkov — kar zadeva veliko ali malo začetnico.

Nekateri učbeniki za poklicne šole se v pravopisu ravnaajo skoraj dobesedno po SP 62; tako Kopčavarjeva Jezikovna vadnica (DZS 1966) in Kocbekova Slovenska

jezikovna vadnica za poklicne šole (ZO 1966). V novejšem času pa so poklicne šole dobile nov učbenik. To je Jezikovna vadnica z berilom za poklicne šole Vere Remic-Jager (ZO 1969). Slovnica navaja v poglavju Pravilna raba velike začetnice na 160. strani dobesedno takole:

Pomni!

Osebnne in svojilne zaimke v znak spoštovanja v pismih smemo pisati po novem slovenskem pravopisu tudi z malo začetnico:

Čestitamo Vam (ali : vam) za rojstni dan. Želimo Ti (ali : ti) srečno pot. Danes smo prejeli Tvoje (ali : tvoje) pismo.

Po tej trditvi sprašuje slovnica (164):

13. Kako lahko pišemo osebne in svojilne zaimke v znak spoštovanja?

Nato je v vadnici več primerov rabe osebnih in svojilnih zaimkov v pismih. Med 16 primeri zapiše zaimke 15-krat z malo in le enkrat z veliko začetnico.

Z ugotovitvijo, da »zaimke v znak spoštovanja v pismih smemo pisati . . . tudi z malo začetnico«, se torej avtorica očitno strinja. Vsekakor pa nam z izrazom »smemo« tudi pove, da najbrž pišemo zaimke v pismih z veliko začetnico, kadar jih uporabljamo za osebni pismeni kontakt s soljudmi.

Kot učbenik uporabljajo na šolah deloma tudi knjigo Silve Trdinove *Besedna umetnost I, Antologija primerov* (ZO 1966). Na straneh 335—338 najdemo več primerov pisem. V vseh so osebni in svojilni zaimki pisani z veliko začetnico.

Povrnimo se zdaj k Malemu slovenskemu pravopisu! To je knjižica, ki jo ima zaradi dostopne cene in oblike mnogo učencev doma, večje število izvodov imajo tudi šole, tako da jih lahko uporabljajo vsi učenci in dijaki. Ne bom navajal nekaterih slabosti tega pravopisa, ki se baje »praviloma ravna po načelih Slovenskega pravopisa iz leta 1962« (predgovor). Tu me zanima samo, kaj pravi o pisavi zaimkov. Na 17. strani najdemo v poglavju o pisavi stvarnih lastnih imen tole:

POMNI. V znamenje spoštovanja pišemo v pismih z veliko črko osebne in svojilne zaimke: *Vi, Vas, Vam, z Vami, Vaš; Ti, Tebe, Te, Tebi, s Teboj, Tvoj, toda nate, zate,*

pote, predte: tu Ti pošiljam novo knjigo, naj ostane kar pri Tebi, ves Tvoj; lepo Vas prosim, letos me ne bo k Vam, pozdravlja Vas Vaš vdani prijatelj.

V slovarskem delu se ravna pravopis po tem določilu, zato piše:

str. 352 *ti s tábo in s tebój; Ti, Tebe, Tebi, Te, s Teboj* (v pismih); . . .

str. 362 *tvoj: po tvójem (mnenju); po tvójeje; Tvoj* (v pismih);

str. 375 *vaš svoj.* zaimek za 2. os. mn.: to so vaše in naše naloge, Vas (v pismih);

str. 380 *vi os.* zaimek; *Vi, Vas, Vam, z Vami* (v pismih): lepo Vas pozdravlja Vaš vdani prijatelj.

Ta pravopis torej na več mestih izrecno poudarja pisavo osebnih in svojilnih zaimkov v pismih z veliko začetnico.

Kako je pa v praksi? Ko pregledujem šolske naloge, srečujem to in ono rabo. Nekateri učitelji dosledno zahtevajo pisavo z veliko, drugi spet z malo začetnico. Doslednost je seveda eno izmed temeljnih načel delovne vzgoje v šoli. Toda ta doslednost je pravzaprav nedoslednost, saj sreča otrok prej ali slej tudi drugačno pisavo od tiste, katere se je moral sam »dosledno« naučiti.

V privatnih pismih, ki jih dobivam iz raznih krajev sveta, mi vselej pišejo zaimke z veliko začetnico, pa naj bodo to ljudje z visokošolsko izobrazbo ali pa navadni delavci. Drugod po svetu je pač ta navada ukoreninjena in nikomur najbrž ne prihaja na misel, da bi dregnil v to tradicijo. Pri nas pa so sestavljavci SP 62 prišli na misel, da je taka tradicija le nepomembna navada, ki v družbi enakih nima prostora. Še čudno, da niso začeli odpravljati vikanja in podobnih navad (kar pa čas tako po svoje oblikuje).

Res je, da bratu ali hčerki na videz ne izkazujemo posebnega spoštovanja; toda ali naj zdaj ločimo, koga spoštujemo toliko, da mu bomo pisali zaimke z veliko, pri kom pa bo ta meja padla tako nizko, da bomo začeli pisati z malo? Sicer pa, kar zadeva spoštovanje, je škoda besed. Verjetno brat bolj spoštuje svojega brata (ki mu piše npr.: lepo te pozdravljam), kakor pa tistega »gospoda«, kateremu se ponižno polaska: »Najprisrčneje Vas vabim . . .«.

Kaj torej početi? Kaj in kako učiti? Predvsem se moramo dobro zavedati, da neenotnost normativnih priročnikov (slovníc

in pravopisov) negativno vpliva na mladi rod. Zato je treba poiskati najprimernejšo pot, da bomo te slabosti izgladili. S tem ko dovoljujemo dvojnost (naravnost ali posredno), smo pred dejstvom, da moramo v naših vzgojnoizobraževalnih naporih storiti nekaj dodatnega. Če »uradni« SP 62 dovoljuje marsikatero dvotirnost, naj bo dvotirnost tudi v pisavi zaimek v pismih. Pisave z veliko začetnico pravzaprav nikjer ne prepoveduje, le uzakonjuje je ne. Tako bi moral tudi učitelj materinščine dovoljevati obe obliki pisanja (eno ali drugo, ne obe hkrati!); najti pa mora tako pot, da ne bo jemal vrednosti enemu ali drugemu piscu učbenikov, kajti s tem bi šola skakala sama sebi v lase in v protislovje.

Kakor hitro bi vzeli vrednost nekemu učbeniku, bi učenci zaslužili slabšo vrednost tistega, kar so se morali predhodno učiti, ali pa tistega, kar se pravkar učijo.

Kaj torej: lepo te pozdravljam ali lepo Te pozdravljam? Rekel bi, bodimo demokratični; torej: lepo te pozdravljam ali pa lepo Te pozdravljam.

Novo, enotnejšo rešitev, ki bi preseгла današnjo zmedo in izmikanje, lahko pričakujemo le od preišljenega in avtoritativnega dogovora naših slovnicařev in pravopiscev v novem osrednjem Pravopisu.

Jože Lipnik
Zavod za šolstvo SRS Celje

LEKSIKOLOŠKA GLOSA: ZBOGATI SE »IZPRIDITI SE«

Samo Miklošič, SEW 16, navaja slovenski glagol *z bogati se* »an Brauchbarkeit verlieren«, npr. *seme se zboga, če ga kmet dolgo ne premeni; zboga se vsaka reč, tudi dušne moči*. Čeprav navaja Miklošič ta glagol pod geslom *bogъ* »deus«, pravi o njem, da je etimološko nejasen. Verjetno se mu je zaradi tega izognil Berneker, SEW I 67, kjer posebej opozori na slovensko frazo *zlega boga vživa* (belokranjsko) »slabo se mu godi«, kjer je mogoče še slutiti stari indoevropski pomen psl. *bogъ* »delež, usoda, sreča«. Posredno je ta pomen seveda še izpričan v splošnoslovanskem *ubogъ, nebogъ, bogatъ* č. *zboží* »blago« in posebno v gl. *zbože* »sreča«. Torej je izhodno *z bogati* pomensko tvorjeno enako kakor *izpriditi se* »pokvariti se« proti *pridъ* »dobiček, korist«. Naslov romana Charlesa Nodiera o slovenskih rokovnjačih »Jean Sbogar« (1818), ki ga omenja Puškin med knji-

gami, nad katerimi je sanjara Tatjana v Jevgeniju Onjeginu, bi bilo treba razumeti nekako kot »Janez Pridanič«.

Iz istega pomena lahko izhajamo pri predlogu sln. *zbog, zbok* »zaradi« (dolenjsko, prekmursko), *zboga* (Ribnica in Hrušica v Istri), sh. *zbog* »zaradi«, vendar niti Miklošič niti Berneker nista dovolj pojasnila te tvorbe. Izhodno *szbogъ »po svojem deležu, po svoji usodi, na svojo srečo« je stari akuzativ cilja s prepozicijo *sz*, staro indijsko *su* iz osnove kakor »svoj«, prim. psl. *sz-dorvъ »zdrav«, *sz-mьrtъ »smrt«. Po nepotrebnem se slovanski etimologi pri tem geslu izogibajo tudi sh. *bogālъ* »pohabljenec«, ki ni turška izposojenka, kakor meni Akademski Rječnik I 479, ampak se po tvorbi popolnoma ujema s sln. *nebog-ljen* »kdor si ne more sam pomagati«.

F. B.
Filozofska fakulteta Ljubljana

KAJ PA RESPONDER IN GRAFOSKOP?

Pri pouku slovenskega jezika smo se navadili uporabljati diaproyektor, episkop, magnetofon in grafomofon. Vrednost naštetih učnih pripomočkov nam je znana.

Vedno več je šol, ki so si že nabavile grafoskop in responder. Katerim predmetom so ju namenile? Najbrž se ne motim, če rečem, da v prvi vrsti biologiji, zemljepisu, zgodovini, fiziki in kemiji.

Dva responderja sta za šolo še pravo razkošje, prav tako si vsaka učilnica še ne

more privoščiti svojega grafoskopa. Kako se na šolah vrste predmeti pri uporabi omenjenih dveh pripomočkov, ne vem. Le to bi z gotovostjo lahko rekli, da ju niso nikjer nabavili zaradi slavista. Ne bi pa bilo prav, če bi si učitelj slovenskega jezika nikoli ne pomagal z njima.

Nekateri slavisti so predvsem do responderja bojno razpoloženi. Za dinamično preverjanje znanja je gotovo sijajen. Da zahteva od učitelja veliko predhodnega de-